

Bósz Anett

· Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi Kapcsolatok Multidiszciplináris Dok-
· tori Iskola, PhD-hallgató
· anett.bosz@gmail.com

SZABADPIAC-ELMÉLETEK, SZABADKERESKE- DELMI MEGÁLLAPODÁSOK ÉS AZ V. EURÓPAI KORRIDOR SZEREPEI

*Free market theories, free trade agreements and the roles of the
Pan-European corridor V*

*Teorije slobodnog tržišta, sporazumi o slobodnoj trgovini i uloge
Evropskog koridora V*

Jelen dolgozat a szabadpiac-elméleteket és a szabadkereskedelmi megállapodásokat elemzi. Célja bizonyítani, hogy a korridor elmélete illeszkedik a szabadpiaci elméletekhez, de tovább is lép: foglalkozik a nemzetközi kereskedelem szervezésére létrehozott intézmények kulturális hatásaival. Európában, a regionális gazdasági szövetségkeresés és nemzetközi kapcsolatok idealista elméletét látjuk visszaköszönni, a Nyugat vezérelte politikai, társadalmi és kereskedelmi folyamatokon keresztül. Ezzel éles ellentétben áll a jelenleg tapasztalható orosz törekvés, amely katonai erővel kívánja újraszervezni a kelet-európai és eurázsiai régiót. A korábbi bipoláris világ ütközőállamainak régiója pedig éppen ezért kulcsfontosságú szerepet játszik jelenleg is, mind a Kelet, mind a Nyugat számára, de a két világ törekvése eltér. Kérdés, mely törekvés kerekedik végül felül.

Kulcsszavak: korridor, szabadkereskedelmi övezet, piac, kereskedelem, globalizáció, Európa, integráció

BEVEZETÉS

A globális folyamatok változóban vannak, a kereskedelmet nemzeti és nemzetközi szinten is szabályozzák. A két fő elmélet, amely meghatározza a gazdaságstratégiai tervezők és a politikai vezetők döntéseit: a realizmus és az idealizmus. Kulturális, piaci, honvé-

delmi és politikai stratégiák épülnek e két elméletre. Az idealisták úgy vélik, az emberek képesek fejlődni, működőképes intézményeket tudnak létrehozni mind a piaci folyamatok szabályozására, mind a békefenntartásra, amelyek szervezik a társadalmat. A realizmus képviselői velük szemben azt gondolják, hogy az ember fejlődésképtelen, Hobbes úgy fogalmaz: „a kegyetlenség, állatias egoizmus, a korlátlan szenvedély igazgatja, döntéseit a félelem és a bizonytalanság irányítja” (HOBBS 1651).

Míg a realizmus nemzetközi kapcsolatok elméletének középpontjában a nemzetállam áll, melynek célja ellensúlyozni a többi állam hatalomra való törekvését, katonai és politikai értelemben, addig az idealisták hisznek abban, hogy a létrehozott nemzetközi intézmények képesek edukálni a társadalmat, és többek közt olyan piacokat hozni létre, amelyek értékek mentén szervezettek, ezen keresztül közösséget teremtenek, s nem pusztán gazdasági, de kulturális értelemben is képesek a jólétet növelni.

Utóbbiak szerint, az intézmények szervezik a társadalmat, harmonizálni tudják a különböző érdekeket közösségek és társadalmi csoportok között. Ezek az intézmények – mint az alkotmány, demokratikus intézményrendszer, jogállam, oktatási rendszer, a közlekedés szabályozása – működnek nemzeti és nemzetközi szinten is. Nemzetközi szinten, a közösségek, tagországok viselkedését nemzetközi egyezmények, szerződések és a nemzetközi jog tartják keretek között, és szabályozzák a vámuniók, a szabadkereskedelmi övezetek és monetáris uniók működését. Rövid távon ezek a szabályozások segítik a feleket az együttműködésben, valamint abban, hogy szabálykövető magatartás mellett versenyezzenek egymással, hosszú távon azonban ennél jóval többről van szó. Hosszú távon az efféle intézmények és egyezmények jóval többek, mint szabályozások csoportja: kulturális és társadalmi normákat határoznak meg, amelyek változásokat idéznek elő a szociális interakciókban és kapcsolatokban.

A dolgozat három részre tagolja a második világháború utáni európai nemzetközi kereskedelmi kapcsolatok jellegét, rámutat, hogy az elmúlt több mint hét évtizedben a piac és a közösség értékek mentén való szervezése kulturális közösséget hozott létre az európaiakból, mely közösség kész arra, hogy újabb és újabb társadalmakat integráljon.

A dolgozat célja bizonyítani, hogy a szabadkereskedelmi elméletek a 21. században összeegyeztethetők a korridor elméletével. Ezt arra a feltevésre alapozom, hogy a szabadkereskedelmi övezetek éppúgy integrációs funkciót töltenek be, az elmaradottabb régiókat fejlesztik,

csakúgy, mint a korridor mentén fekvő országok, kereskedelmi központok esetében, a gazdasági homogenizálódás folyamata pedig az integráció mélyebb dimenzióinak is teret nyit.

Hipotézis:

A szabadpiac-elméletek, a 21. századi Európában harmonizálhatók a korridor elméletével.

1. KLASSZIKUS SZABADKERESKEDELMI ELMÉLETEK

„Ha minden nemzet a liberális szabad kereskedelem elvén kereskedne egymással, szabadon importálna és szabadon exportálna, akkor hasonlóak lennének, mint egy nagy birodalom provinciái” (SMITH 1776: IV.v.b.39. In: SCHUMACHER 2012: 62).

Adam Smith, akit a modern közgazdaságtan atyjának tekintenek, megfogalmazta az abszolút előny fogalmát, és azt, hogy a nemzetközi kereskedelem mindkét partner számára előnyös. Smith a nemzetközi kereskedelmet éppolyan fontosnak tartotta, mint a kereskedelem többi formáját. A munkamegosztás növeli a termelési mennyiséget, azonos mértékben felhasznált munkaerő-mennyiség felhasználása mellett, így minél nagyobb a specializáció mértéke, annál nagyobb a növekedés. Ennek oka, hogy a munkamegosztásból következő specializáció nem pusztán kvantitatív, de kvalitatív növekedést is okoz (SCHUMACHER 2012). Smith „hitte, hogy az áruk szabad kereskedelme mellett a termékeket ott termelnék, ahol az ő abszolút munkaköltségük a legalacsonyabb” (SCHUMACHER 1954: 374). Ezt nevezzük ma abszolút előnyök elméletének (LEEN 2014).

Smith elmélete szerint a növekedés korlátja a piac mérete, így amennyiben növekszik a piac, nagyobb gazdasági növekedést tudunk elérni. A kölcsönösen előnyös nemzetközi kereskedelemben minden fél többet tud eladni, azonban járulékos haszon, hogy technológiai tudást is átadnak egymásnak a partnerek, melynek szintúgy jólétnövelő hatása van (SCHUMACHER 2012). „A hazai fogyasztásra szánt importtermékek lehető legkisebb volumenre való csökkentése, és a hazai ipar termékeinek exportra szánt mennyiségének lehető legnagyobbra való növelése. Ez két motor az ország gazdagságának növelésére, ennek érdekében az importot korlátozni, az exportot ösztönözni kell” (SMITH 1776, IV.1.35).

Smith belátta, hogy az országok különböző tulajdonságokkal rendelkeznek, a „termőföld, a klíma, valamint institutionális és jogrend-

szer tekintetében” (SMITH 1776, III.iv.20, IV.ix.41. In: SCHUMACHER 2012: 63), ezeken felül arra nézve is tett megállapítást, hogy gazdag és szegény ország közötti kereskedelmi kapcsolatokban a gazdagabb ország nagyobb arányban profitál a gazdasági kapcsolatból, mint a szegényebb. A nemzetek közti verseny éppúgy a leghatékonyabb nemzetet hozná ki győztesként a versenyből, mint a hazai termelők versenyéből a nemzetgazdaság. A fentiek egyúttal azt is jelentik, hogy a nemzetközi kereskedelem nem pusztán jólét-, de hatékonyságnövelő tulajdonsággal is rendelkezik.

Ozay Mehmet, Adam Smith nemzetközi kereskedelemelméletét „naiv elméletnek” bélyegezte (MEHMET 1999: 47). Bár kétségtelenül, a mai tudásunkhoz mérten igaznak tűnik ez a megállapítás, ez nem változtat azon, hogy „Smith nemzetközi kereskedelemelmélete ugrókő volt a szofisztikáltabb elméletek számára, mint David Ricardo komparatív előnyök tana, vagy a Heckscher–Ohlin-modell” (STALEY 1989: 52).

Az angolszász klasszikusok másik nagy alakja a komparatív előnyök elméletét kidolgozó David Ricardo. Az 1817-ben publikált *Politikai gazdaságtan és adózás alapelvei* címmel megjelent művében gyakorlatilag a modern közgazdasági gondolkodás legfontosabb alapelveit írta le. A komparatív előnyök elmélete azt mondja, hogy két gazdasági partner anélkül, hogy növelné az inputráfordítást, pusztán a specializációnak és a kereskedelemnek köszönhetően nagyobb jólétre tud szert tenni, mintha izoláltan próbálnának meg előbbre jutni (FORMAINI 2004). Ricardo számszerűsített példán keresztül mutatja be a hatékonyságnövekedést, és azt, hogy a relatív alacsonyabb költséggel (alacsonyabb határ- és alternatív költséggel) termelt jószágot megéri exportálnia egy adott nemzetgazdaságnak (MEOQUI 2016). Ebben a modellben azonban a munka az egyetlen termelési tényező. A Heckscher–Ohlin-modell már nem pusztán a munkaerőt veszi figyelembe mint termelési tényező, több inputtényezőben gondolkodik, és nem pusztán a termelési tényezők relatív bőségét, de a technológiát is figyelembe veszi (KEOHE 2006). Gupta (2009) rámutatott, hogy az egyes kereskedelemelméletek a gyakorlathoz képest túl leegyszerűsített modellekben gondolkodnak, így elemzéseinkben a Smith által felvázolt abszolút előnyök és a Ricardo által megalkotott komparatív előnyök fogalmára, valamint a porteri elmélet szerinti kompetitív előnyök elméletének szintézisére van szükségünk.

Közös a fenti elméletekben, hogy egy vámok nélkül működő, áruk szabad piaci mozgását lehetővé tevő nemzetközi kereskedelemben

valósulhatnak meg, hiszen mindegyik hatékonyságnövelésről, költségoptimalizálásról, kezdetben is létező előny kihasználásáról beszél. A védővámok – melyekről értelemszerűen nincs szó a fenti modellekben – ezeket a hatásokat torzítanák, és ceteris paribus jólétsökkentő hatással járnának.

2. SZABADKERESKEDELMI MEGÁLLAPODÁSOK ELMÉLETEI ÉS MEGVALÓSULÁSUK EURÓPÁBAN

„Akárhogy is, annyi barbarizmus még mindig maradt a legcivilizáltabb nemzetek közötti kapcsolatokban is, hogy szinte az összes ország azzal hangsúlyozza nemzeti mivoltát, hogy önmaga és szomszédai nagy kényelmetlenségére, önálló valutát használ” (MILL 1848: III.20.10). Mill nemhogy regionális kereskedelmi integrációt, de kifejezetten valutauniót szorgalmazott – közel 170 évvel ezelőtt. Az egyik megközelítés szerint, a monetáris unió az árupiaci integráció kiteljesedése, melyen keresztül még szorosabbra fűzhetők a régióon belüli gazdasági kapcsolatok. E lépés hatékonyságnöveléshez és jólétnövekedéshez vezethet. A másik megközelítés szerint a közös valuta eszköz a politikai unió létrehozásához (BÉKÉS 1998).

Johnson amellet érvelt, hogy a szabadkereskedelmi megállapodások felfoghatók úgy, mint a kereskedelmi háborúk elkerülésének eszközei (JOHNSON 1954). A 80-as évek elején ez a gondolat adta az alapját a nemzetközi tarifák modern játékelméleti modelleken keresztül való beállításának gondolatához (MAYER 1981). A 90-es években több szerző is foglalkozott azokkal a kereskedelmi egyezményekkel, amelyeknek háttérét politikai motiváció adta. Bagwell és Staiger (1999) megírták, hogy vannak kormányok, amelyek kizárólag a külső gazdasági hatások mérséklése és a szabályok befolyásolása érdekében írnak alá nemzetközi kereskedelmi egyezményeket.

„A vámok kiszabása, kvóták megállapítása a külkereskedelem egyik legjelentősebb és legrégebbi regulációs eszköze” (BÉKÉSI 2004: 43). Zissimons (2002) feltevésében a szabadkereskedelmi övezetek természetükből adódóan regionálisak, hiszen az optimális vámtarifák, a külföldi gazdasági szereplők járadékait átcsoportosítják a hazai gazdasági szereplőknek. Mivel az alacsonyabb szállítási költségek magasabb vámokat implikálnak, ezért a regionális integrációknak – és a köztük való tarifamérséklésnek vagy tarifamentességnek – nagyobb hozadéka van, mintha ugyanez a megállapodás egymástól nagyobb távolságra fekvő országok közt valósulna meg. Ez azt jelenti, hogy

még a Zissimons által felvázolt, nem-kooperatív hálózatok elméleti keretében is kölcsönösen előnyös rendszert hoznak létre a felek. Ezek regionális kereskedelmi övezetekben öltenek testet.

2006-ban Giovanni Maggi és Andres Rodriguez-Clare olyan cikket jelentettek meg, amelyben a szabadkereskedelmi megállapodások középpontjában a politikai motiváció áll. „A nemzeti valuták léte, a valutauniók kialakulása egyaránt eredménye történelmi véletlennek és politikai döntések sorozatának. A véletlennek látszó események és a politikai döntések mögött gyakran sokféle gazdasági érdek, közgazdasági racionalitás húzódik meg” (BÉKÉS 1998: 734). A politikai aktorok döntéseinek hátterében tehát gazdaságstratégiai tervezés, védelempolitikai koncepció, békefenntartó szándék is meghúzódhat.

A dolgozat egy további szakasza elemzi a hadi szövetségesek kereskedelmi kapcsolatainak élénkülését, és azt, hogy egy korábban akár évtizedeken át fennálló világrend megváltozásából adódó vilámgyors felbomlásuk is bekövetkezhet. Az Európai Unió alapjául az 1957-ben aláírt Római Szerződés (<http://eur-lex.europa.eu/>) szolgált, amely alig több mint egy évtizeddel követte az ENSZ Alapokmányának (<http://www.menszt.hu/>) aláírását, és létrehozta az Európai Gazdasági Közösséget. A két dokumentumot aláíró felek szándéka világos volt, racionális, ugyanakkor értékalapú. Biztonságpolitikai céljuk elkerülni egy első és második világháborúhoz hasonló totális háborút. Humánus és társadalompolitikai céljuk megelőzni, hogy bárki alapvető emberi jogai sérülhessenek, lefektetni az emberi méltóság elidegeníthetlenségét, és feltételrendszert, valamint intézményrendszert létrehozni ezek garanciájaként.

Az Európai Unió létrehozásában a fent említett szándékok egyszerre játszottak szerepet. A közös béke és biztonság fenntartása, az Unió elődjét jelentő Európai Gazdasági Közösségben párosult a jólét növeléséért szervezni kívánt piaci feltételek lefektetésével, a szolidaritás nemzetközivé válásával, a munkakörülmények javításával, a kereskedelem liberalizációjával, és a négy szabadság elvének felvázolásával. Ezzel megágyaztak annak az értékvilágnak, amely a 20. század végén az Európai Unió létrehozásával és a későbbi uniós bővítési folyamatokkal ma közös kultúrközösséghez való tartozást tesz lehetővé a tagországok polgárai számára. Ennek gyakorlati megvalósulása a társadalomfejlődési megtorpanások és egy-egy nemzetállami kormány különütassága okán időnként akadozik, azonban a közösség egészét tekintve az európai értékközösség releváns társadalomszervező erő.

Noha a kultúra kérdése tagállami hatáskör, a Maastrichti Szerződés 128. cikke kimondja, hogy az EU közreműködik a közösség szervezésének előremozdításában, és ennek érdekében kulturális területeket is támogat. Európában már a hetvenes évektől kezdve megfigyelhetők olyan törekvések, amelyek értékek mentén szerveződnek, s az unió hétéves költségvetési ciklusai ma már világosan tervezik és szervezik a kultúra támogatását (ZONGOR 2008). „Ahogy Európa (és az egész világ) egységesedik, nem egyszerűen egy európai (és globális) gazdasági térség jön létre a vellejáró nagyméretű politikai egységekkel és szolidaritási hálózatokkal, hanem kialakul egy egységes európai és globális kulturális térség is” (LENGYEL–SZÁNTÓ 2005: 315). Ez a folyamat eltér a Huntington (1998) által felvázolt kultúrák összecsapásától.

3. A KERESKEDELMI KORLÁTOK, AZOK LEBONTÁSA ÉS EZEK TÁRSADALMI-KULTURÁLIS HATÁSAI

3.1. Kereskedelmi- és politikai-kulturális kapcsolatok a vasfüggöny idején

A 20. században két nagy kereskedelemstratégiai áttrendeződés is jellemezte az európai kontinenst – azon belül a kelet- és közép-európai régiót: az egyik a második világháború, a másik a 80-as évek végén, 90-es évek elején végbement változás (KÖVES 2003). A háború átrajzolta az európai kereskedelmi együttműködés térképét, a hadi szövetségesek a piaci kapcsolatok területén is szorosabbra fonták kapcsolataikat. Magyarországot példaként tekintve, az első világháború előtti fő gazdasági szövetségese Ausztria volt, a kereskedelmi kapcsolatok a „birodalmi integráció” (KÖVES 2003: 636) jegyében erősödtek meg a két ország között. Ezt váltotta fel a Harmadik Birodalomtól való jelentős gazdasági függés, majd a második világháborút követő évtizedeket a Szovjetunió és a szocialista blokk országaitól való dependencia karakterizálta.

„A bipoláris világfelfogás nyomán, a harmadik világ és más államok szerepe elhalványult a két katonai-ideológiai tömb árnyékában” (BÉKÉSI 2004: 140). Ez az árnyék vetült a gazdasági kapcsolatokra is – a keleti blokkban mindenképp. A vasfüggönnyel párhuzamosan épültek fel a KGST sugaras gazdasági kapcsolatai, melyek egészen a rendszerváltásig jellemezték a térség gazdaságát. E négy évtized a politikai szövetségeseket gazdasági partnerekké is tette. A KGST

országait „autarkia és radikális együttműködés” jellemezte, noha a Nyugattól való gazdasági elmaradottság, korszerű műszaki, beruházási, fejlesztési és néha élelmezési szükségleteiben is a vasfüggönyön túli nemzetgazdaságokra volt utalva (KÖVES 2003).

A térség gazdaságát a Szovjetuniótól való gazdasági függés határozta meg (MARRESE–VONAUS 1983: 254). „A második világháború után leereszkedő vasfüggöny oly markánsan, egyértelműen osztotta Európát két nagy régióra, hogy ehhez képest minden más különbség szerepe elhalványult. Az egyik oldalt a parlamentáris demokrácia és a sikeresen működő piacgazdaság, a másik oldalt a pártállami diktatúra, valamint az államilag irányított, kudarcos tervgazdaság és a Szovjetunió abszolút hatalmi dominanciája jellemezte” (PROBALD–SZABÓ 2005: 161).

Ez alapvető kulturális, társadalmi és politikai különbségeket teremtett a térségek társadalmi számára. Míg a vasfüggöny keleti felén a paternalizmus, az alattvalói szemlélet, a demokratikusan működő szabad csoportosulások legfőljebb illegalitásban való működése alakult ki, addig Nyugat-Európa egyre távolodott a diktatúrától, megingathatatlan jogállamok és stabil demokratikus intézményrendszer létrehozásán fáradozott, ezzel állampolgári öntudatot és jogtudatosságot, az egyéni felelősségvállalás képességét is kifejlesztve polgáraiban. Az emberi méltóság mindenekfölött való tisztelete (Grungesetz der BRD 1949), valamint az „egység a sokszínűségben” (<https://europa.eu/>) gondolata hosszú idő óta jelen van a nyugat-európai társadalomszervezésben. Utóbbi 2000-ben az Európai Unió mottójává választották.

3.2. Kereskedelmi és kulturális kapcsolatok a rendszerváltástól az ezredfordulóig

„A kultúrák kiegyenlítődésének, vagy éppen összeütközésének, a területekért folytatott harcnak elméletei (lásd Fukuyama és Huntington elméleteit) napjaink meghatározó politikai elméletei közt szerepelnek” (BÉKÉSI 2004: 172).

A közép- és kelet-európai régió mind átmentek a tranzíción, a szocializmusból a kapitalista gazdasági berendezkedésbe. Ennek eredményeképp a posztszocialista országokat liberális, plurális demokrácia, valamint piacgazdaság jellemzi (HART–KAUFMAN, 1995: xi). Ilyen jellegű gazdasági és politikai átalakulásra nem volt korábban precedens. A változások nem voltak természetesek, erőltetettek voltak, és terhelték őket a kommunista érából fennmaradt institucio-

nális és emberi erőforrások folyamatlassító tényezői, nem beszélve az országok saját történelméről és a rendszerváltás által hozott feszültségekről, mint a munkanélküliség, az infláció és a bizonytalanság (VOORHEES 1995: 1). 1989 és 1991 között a politikai-katonai feszültségek enyhültek, megszűnt a táborszintű importhelyettesítés, az autarkia helyébe a nemzetközi és világpiacon folyó folyamatokba való bekapcsolódás lépett (KÖVES 2003).

A külkereskedelmi reorientáció korábban lezajlott, minthogy a „transzformációs recenzió” (KORNAI 1993) elérte volna mélypontját (KÖVES 2003), vagyis a gazdasági kapcsolatok nyitása a Nyugat felé – ezzel párhuzamosan a keleti gazdasági kapcsolatok visszaszorulása – gyorsabb tempójú volt, mint a rendszerváltás okozta gazdasági és társadalmi válságból való kilábalás. Noha gazdasági értelemben ez így történt, a hidegháború utáni időszakot a zászlók és a kulturális identitás kialakulása jellemzi. „A hidegháború után, a kultúra megosztó és egyesítő erő” (HUNTINGTON 1998: 14). Samuel P. Huntington az ezredforduló előestéjén a kultúrák összecsapását vizionálta, azt mondta: „a hidegháború után a legfontosabb törésvonalak nem ideológiaiak, nem politikaiak vagy gazdaságiak, hanem kulturálisak” (HUNTINGTON 1998: 11).

Fukuyama (1989) azt gondolta, elértük a történelem végét, mert megnyílt az út afelé, hogy minden ország a liberális demokrácia és a piacgazdaság keretein belül működjön, a liberális demokráciák létrejötté pedig az egyetemes béke biztosítója. Legnagyobb kritikusa, Samuel P. Huntington úgy reagált az akkor még ifjú titán értekezésére: „Reménykedni a történelem végében – emberi dolog.” (Az összecsapás volumenét mi sem mutatja jobban, minthogy az Európa Kiadó, a könyv 2014-es, magyar kiadásának borítóján is felhasználta Huntington csattanós kritikai megjegyzését.)

Kettejük vitája kulturális, demokratikus, valamint társadalmi síkon hasonló Jules Verne (1888) és William Golding (1954) irodalmi művekben megtestesült ember- és társadalomkép vitájához. A realitás egyelőre sem Fukuyamát, sem Huntingtont nem igazolta, éppen ugyanúgy, ahogyan egy lakatlan szigetre sodródott gyerektársaság sorsa sem hasonlíthat a *Kétévi vakáció*ban megismertekhez, de minden valószínűség szerint ahhoz sem, ami a *Legyek urában* történik velük.

3.3. Kereskedelmi és kulturális kapcsolatok a poszt szocialista országok EU-integrációs folyamatának felgyorsulását követően

„A kultúra – egyre gyorsabb ütemben – állandó megújulási folyamaton megy át” (LENGYEL–SZÁNTÓ 2005: 315).

A kelet- és közép-európai régió Európai Unióhoz való csatlakozása, a csoportos csatlakozás új fejezetet nyitott 2004-ben. Az integráció mélyebb szintjének lehetősége, az Európai Unió intézményrendszere, a négy szabadság hordozta lehetőségek – mint ösztöndíjak, cse-reprogramok, vagy éppen a kohéziós és regionális alapok – elhozták a kontinensre a törekvést, hogy közelebb hozzanak társadalmakat egymáshoz, és hogy csökkentsék a kulturális különbségeket európaiak és európaiak között. Lengyel és Szántó (2005) írtak arról, hogy optimista forgatókönyv szerint az európai integrációval párhuzamosan épülő regionalizáció „felszabadítja majd a régiókat a nemzetállamok gyámkodása alól”, ezzel pedig nagyobb esélyt teremtenek a regionális identitás megőrzésére, mint nemzetállami keretek között.

A nagyobb Európát az önrendelkezés magasabb szintjeként, és a heteronómia ellentétéként írják le. Felhívják a figyelmet azonban arra is, hogy a centrum és a periféria közti különbség így növekedni fog, mert meglehet, hogy a régiók az együttműködést a saját hasznukra fordítják majd. Míg előbbi kijelentéssel egyetértek, a káros hatások veszélyét kulturális értelemben jóval kisebbnek vélem, mint amit a szerzőpáros felvázol – bár kétségtelen, hogy az Európai Unió regionális és kohéziós alapjaiból felhasznált pénzeket, a fejlettebb régiók gyakorta hatékonyabban használják fel, mint a fejletlenebbek, ez a lehetőség a legkevésbé fejlettek számára is adott, és megfelelő költségvetési fegyelem megléte mellett, növelhető a hatékonyság.

A populizmus új hullámának megjelenése ugyan átmenetileg visszaveti ezeket a törekvéseket, de az európai és az észak-amerikai régió sosem volt közelebb ahhoz, hogy létrehozzon egy tényleges szabadkereskedelmi övezetet, amely már interkontinentális – elég a TTIP-re, vagy a CETA-ra gondolni.

Az EU-s csatlakozással a korábbi szocialista blokk országainak egy jelentős csoportja vált a kontinensszintű gazdasági és politikai integráció teljes jogú tagjává. A világkereskedelem regionalizációja abba az irányba halad, hogy egy trió vezesse: a nyugat-európai, az észak-amerikai és az ázsiai csendes-óceáni régió (BORRMANN–KOPPMANN 1994). Ennek a hármas felosztásnak korábban nem volt – nem lehetett – része a régió, melyhez Magyarország is tartozik,

azonban az uniós csatlakozás megnyitotta az utat mind a kereskedelmi, mind a kulturális kapcsolatok szorosabbra fűzéséhez.

A regionális kereskedelmi integrációk száma sosem látott mértékben indult növekedésnek a 90-es években. 2004-ben 208 ilyen regionális kereskedelmi integráció volt hatályos a WTO szerint. Az EU, az EFTA, a MERCOSUR és a NAFTA is jelentősen növelte a tagországok közti kereskedelem volumenét, vagyis a gyakorlatban ellátták elméletben felvázolt feladatukat.

A regionális integrációs folyamatok gyakorlatilag természetesen. Szomszédos nemzetgazdaságok történelmileg működnek együtt, gyakran évszázadok óta, ennek egy természetes tovagyrúzó folyamata az, hogy bilaterális vagy multilaterális kereskedelmi egyezmények köttenek olyan országok között, amelyek egy régió tagjai (GAULIER et al. 2004). A szerzőtrió valamivel több mint egy évtizeddel később, mint Borrmann és Koppmann, már „eurafrikai”, amerikai és ázsia-óceániai regionális kereskedelmi övezetokről beszélt – közös a két írásban, hogy triádokban gondolkodnak a világkereskedelmet illetően.

Eszerint a felosztás szerint azonban nem áll és nem is állhat meg a fejlődés motorja a korábbi vasfüggöny határainál Európában, mert a regionális integráció elmélyítésének egyik előfeltételeként támasztott gazdasági homogenitás (BÉKÉS 1998) elveszne, ezzel pedig a komplett térség versenyképessége gyengülne a többpólusúvá vált, globalizált világban. Az uniónak tehát elemi érdeke a fejletlenebb területek fejlesztése. A gazdasági integráció, a kohéziós és regionális alapok háttere korántsem egy idealista, pusztán értékalapú intézmény: a gazdasági racionalitás vezérli, amely egybevág az unió kulturális és politikai céljaival.

Ugyanígy van ez a tudomány és az oktatás területén. A legutolsó, lezárt hétéves költségvetési ciklus csak Erasmus-programra 3,1 milliárd eurót költött, hét év alatt 1,6 millió egyetemi hallgató és 300 000 akadémiai munkatárs, oktató szerezhette külföldi tapasztalatot. A legnagyobb létszámban a 2013/14-es tanévben vettek részt diákok a programban: több mint 272 000 résztvevőt találunk a statisztikai adatsorok közt, 80 millió eurós költségvetéssel. A kulturális értelemben vett regionalizáció ebben az esetben túlterjeszkedett az uniós határokon is: az EU-val szoros gazdasági és társadalmi, valamint politikai együttműködésben levő nemzetállamok, valamint a feltehetően uniós tagság előtt álló országok is részt vettek a programban. A 28 tagállamon felül Norvégia, Svájc, Izland, Törökország és a költségvetési

ciklus legutolsó évében először, a korábbi jugoszláv tagköztársaság, Macedónia is (European Commission 2015, <http://ec.europa.eu/>).

A programban részt vevő hallgatók közelről tapasztalják meg az unió mottójául választott eszmeiség gyakorlati megvalósulását, a határok nemlétét, az otthonról hozott kulturális különbségek megléte melletti közös eszmecserét, építkezést, projektek és egyéb közös munkák létrehozását, emberi kapcsolatok felépülését. Csak Magyarországról, 1998 és 2012 között, 38 567 hallgató töltött el külföldi félévet a program keretén belül, számuk minden évben emelkedett (<http://piackutatas.blogspot.hu/>).

4. A KORRIDOR ELMÉLETE ÉS GYAKORLATI MEGVALÓSULÁSA

A kereskedelemben elsődleges szerepet játszik a hatékony szállítás. A korridor definíciószerűen két pontot összekötő útvonal, amely két vagy több lehetőséget hordoz magában az alábbiak közül: személyek közlekedése, energia-, információ- vagy anyagtranszport, ideértve a vasúti vonalakat, az autópályákat, a kommunikációs vonalakat és az olaj/gázvezetéseket (WEIR et al. 1986). Ez azt jelenti, hogy gyakorlatilag bármi válhat korridorra, amely képes egy vagy több funkciót ellátni a fentiek közül. Korridor például egy folyó. A közép- és kelet-európai régió kulcsfontosságú korridorja többek közt a Duna, melyen keresztül elérhető a Fekete-tenger, de a Rajna–Majna–Duna-csatornán keresztül az Északi-tenger is (SZÜCS 2008).

A vasútvonalak mobilitást jelentenek, kereskedelmi potenciált hordoznak magukban, de honvédelmi szerepük is óriási. A közlekedés a régióban lekövette a „politikai klímaváltozásokat”. Magyarországon a mai napig jól megfigyelhető, az Osztrák–Magyar Monarchia idején létesített vasútvonalak a mai napig láthatók (ezek egy részét a trianoni békeszerződés sugaras kiépítésük révén elcsatolta az országtól, amely szintúgy jól látszik vasútvonalainkon). A vasfüggöny idején, a kelet–nyugati kapcsolatok erősen korlátozottak voltak, valós kooperáció nem volt lehetséges a két régió között. Ez a közlekedésben is megmutatkozott. 1989 előtt nagy tömegek utaztak Magyarországon keresztül a Szovjetunióba, ideértve civileket és katonákat. A vasúti közlekedés (teherszállítás, személyszállítás, hadi feladatok ellátása) jó indikátorai a politikai és gazdasági nemzetközi kapcsolatoknak (BÉKÉSI 2010), felhasználásuk együtt változik az ország nemzetközi kapcsolatokban betöltött szerepével.

A gazdasági korridorok hatékony, multimodális kereskedelmi szállítási folyosókat hasznosítanak egy meghatározott geográfiai területen. A korridorok megkönnyítik a vállalkozást és a vámmentes intézkedéseket, ezek pedig élénkítik a kereskedelmet. A szállítási korridorok gazdasági korridorokká való alakítása kulcsszerepet játszik a gazdaságélénkítésben. Munkahelyteremtő beruházásoknak nyújt reményteli gazdasági környezetet (DE-IYENGAR 2014), amely az elmaradott régiók számára a szegénységből való kitörést és az integrációs folyamatokat is elősegítheti.

„A gazdasági korridorok, a hálózati externáliák és agglomerációs hatások társításán keresztül, segítik a gazdasági növekedést, mert felszámolják az infrastrukturális útszűkületeket, ezeknek pedig termelékenység és hatékonyságnövelő hatásuk van, stimulálják a kereskedelmet, és megkönnyítik a piacokhoz való hozzáférést” (DE-IYENGAR 2014: v.). A korridoroknak köszönhetően globális termelési hálózatokhoz, „gazdasági korridorokhoz” csatlakozik egy régió, amely fellendíti a gazdaságot. Délkelet-Ázsiának évente több mint 12 millió új munkahelyre van szüksége, hogy fenntartható növekedési pályán mozogjon (DE-IYENGAR 2014). Ehhez elengedhetetlen a gazdasági korridorok kialakítása, és hatékony becsatornázásuk a globális kereskedelembe.

De vissza Európába: a mi korridorjaink történelmi múltra tekintenek vissza, folyókon, vasútvonalakon, és a 20. században már autópályákon, egyre növekvő telekommunikációs hálózatokon keresztül növelték a kereskedelem hatékonyságát, többen közülük összekötve Nyugat-Európát Kelet-Európával. Az ókontinensen jellemzően jól működnek a kelet–nyugati irányú korridorok, azonban az észak–déli irányúak kevésbé.

1957-ben, az idén 60 éves Római Szerződés rögzítette először a transzeurópai közlekedési hálózatok létrehozását. Ez az Európai Közösség gazdasági kapcsolatai számára kulcsfontosságú lépés volt. Később, 1989-ben a strasbourgi csúcson elfogadták a transzeurópai hálózatok alapelveit, de a Maastrichti Szerződés is nagy hangsúlyt fektet rájuk. 1994-ben Krétán, a II. Pán-európai Közlekedési Értekezleten merőben új típusú korridorok lefektetésére került sor: az Európai Unió és az úgynevezett harmadik országokat összekötő kereskedelmi folyosókról született döntés. 1997-ben Helsinkiben pedig megszülettek a „Helsinki Korridorok”, amelyek tíz páneurópai kereskedelmi útvonalat jelöltek ki. Ezek a folyosók összekötik az Európai Uniót és Kelet-Európát, beleértve a Balkánt és a volt Szovjetunió bizonyos területeit (SZÚCS 2008).

A korábban Krétán létrehozott folyosók Helsinkiben bővítésre kerültek. Jelen dolgozat a kelet-közép-európai, valamint délkelet-európai kereskedelem szempontjából kulcsfontosságú, V. számú korridorra fókuszál, melynek teljes hossza 1600 kilométer, és az 1997-es bővítést követően négy külön szakaszra bontható. Az első a Velence–Trieszt/Koper–Ljubljana–Budapest–Ungvár–Lvov útvonal, a második, V/a-jelzésű, a Pozsony–Zsolna–Kassa–Ungvár, a harmadik, V/b-jelzéssel ellátott Fiume–Zágráb–Budapest, a negyedik pedig a V/c-jelzésű Ploče–Szarajevó–Eszék–Budapest útvonal (SZÚCS 2008).

5. A RÉGIÓ GEOPOLITIKAI SZEREPE A 21. SZÁZADBAN – ÖSSZEVETÉS A KERESKEDELMI FUNKCIÓVAL

Ahogy a fentiekből kitűnik, az V. korridor fontos szerepet tölt be a kereskedelemben. E multimodális kereskedelmi folyosó útvonalai nagy múltra tekintenek vissza. Piemont-Lombardia és az összes fontos kelet-európai kereskedelmi partnere közt évszázadokkal ezelőtt élénkült meg ezen az útvonalon a kereskedelem. A mediterrán régióban 140 millió fogyasztó él (NAGY 2006), akik mindig fontosak voltak a nyugat-európai termelőknek. Az 1989-es rendszerváltás után újra fontossá vált a korridor, amikor a posztszovjet piacokon megindulhatott a liberalizáció.

5.1. Új ütközőállamok kiépítése Kelet-Európában?

Ez a régió volt az, amely korábban elválasztotta Keletet a Nyugattól. Most ez a régió az, amely összeköti őket.

A realizmus képviselői szerint a rendszerváltást követően ennek a régiónak a katonai értelemben való elvesztése nem volt akkora veszteség Oroszország számára, mint a volt Szovjetunió nyugati peremterületeinek lehetséges elvesztése. Zbigniew Brzezinski 1997-ben azt írta, hogy „az USA világhatalma Ukrajnán keresztül vezet. Ha Amerika Oroszország hatalmát meg akarja törni, akkor Ukrajnát le kell, hogy szakítsa az orosz befolyási szféráról, hogy megakadályozza az eurázsiai nagyhatalom létrejöttét” (<http://vilaghelyzete.blogspot.hu/>). Valószínűleg ez az oka annak, hogy az ukrán reformer törekvések nem érthették el politikai és geopolitikai céljaikat a közelmúltban. Az ukrán társadalom ugyanis a nyugati szövetségi rendszer része kívánt lenni (NATO- és EU-tagsággal), de a reálpolitikai és geopolitikai realitás mást diktált.

Az ukrán krízis 2014 elején robbant ki, veszélyeztetve a poszt-hidegháborús status quót, ennek jóval nagyobb hatásai lettek volna, mint az ukrán nép felszabadulása, vagy a nyugati világrend értékeihez való tartozás. Oroszország elárulva érezte magát, hiszen a nyugati partnerek támogatták a „rendszerátváltó” törekvéseket Kijevben, ezért olyan katonai lépésre szánta el magát, amelyet a Nyugat agresszív revizionista támadásnak élt meg. A konfliktus egész Európát tekintve nagy lökést jelent: a nagyhatalmi versengés visszatérését jelzi (TRENIN 2014). A NATO kelet-európai szövetségesei szembesülnek az orosz agresszióval, amely csökkenti a német befolyást mind politikai, mind gazdasági síkon, Közép-, Kelet- és Dél-Európában is (SIMÓN 2015).

Oroszország a posztszovjet integrációra fókuszál Euráziában, mialatt az USA arra törekszik, hogy visszaállítsa az „ütközőállam” intézményét Oroszországgal szemben, Európában. Ukrajna, Moldova és Grúzia lehetnek azok a helyszínek, ahol a befolyási övezetekért vívott harcok kitörhetnek, de több más országra is hatással lehet ez a rivalizálás, Örményországtól kezdve Fehéroroszországon át, Kazahsztánon át egészen a balti országokig. Az ukrán válság kitörése óta az európai–orosz kapcsolatok elhidegültek. Azok az idők, amelyek enyhülést hoztak ezekben a viszonyokban, Gorbacsovval és a két Németország egyesülésével kezdődtek, most azonban újra távolodunk a békés állapotoktól. A nemzetközi kapcsolatok elméletében és gyakorlatában fennmaradt a realizmus, a geostratégiai gondolkodásban megmaradt a kölcsönös fenyegetettségérzet (BRZEZINSKI 1993).

5.2. A régió kereskedelmi és kulturális szerepe

Az európai integrációs folyamat eredményeként ma az V. korridor mentén fekvő országok nagyobb hányada az Európai Unió tagja, kevesebben vannak már az – egyelőre – uniós határokon kívüli kereskedelmi partnerek. A volt Szovjetunió területére elérő kereskedelmi folyosó és az ukrán krízis világosan megmutatja, hogy a geostratégiai és kereskedelmi törekvések keresztbe metszik egymást az európai földrész keleti felén. Jelen pillanatban nincs olyan, aki teljes bizonyossággal előre tudná jelezni, végül a béke és az együttműködés kultúrája, vagy a katonai agresszor által diktált szabályok kerekednek felül.

Ami azonban kirajzolódik a fentiekből: a korridor elmélete nem pusztán a szabadpiaci elméletekhez és szabadkereskedelmi övezetek elméletéhez illeszkedik, de egyúttal a nemzetközi intézmények kulturális közösgépteremtő szerepével is harmonizál, nem utolsósorban

szembemegy a tisztán realizmus diktálta kül- és biztonságpolitikával. Az Európai Unió és a NATO tagországai biztosak lehetnek abban, hogy hazájuk következmények nélkül nem válhat egyetlen nap alatt lerohant hadszínterré, Ukrajnával ellentétben, ebben áll a nyugati szövetségi rendszer egyik ereje.

6. A HIPOTÉZIS TESZTELÉSE

A dolgozat hipotézise igaznak bizonyult. A Smith és Ricardo által megalapozott szabadpiac-elméletek mind a kereskedelem hatékonyság- és jólétnövelő hatását emelik ki, amely igaz a régiókat összekötő kereskedelmi folyosókra, a gazdasági korridorokra is. A 21. századi Európában ennél azonban többről van szó, melynek részleteit a konklúzióban fejtem ki.

KONKLÚZIÓ

A nemzetközi kereskedelem szervezésére létrehozott intézmények nem pusztán jólétnövelő hatással bírtak Európában, de a kultúra fejlődésének előremozdításával, leszakadt régiók saját törekvéseinek pénzügyi támogatásával – vagyis a gazdasági homogenitás létrehozásának céljával – olyan közösséget hoztak létre, amely nem pusztán gazdasági és politikai, de kulturális és társadalmi értelemben is összetartozik.

Az idealizmus és realizmus képviselői talán már a közeljövőben belátják majd, hogy az egymás kirekesztésének véget kell vetni, elméleteik valósággal való nagyobb összhangja érdekében. A színtiszta idealizmus nem képes működőképes rendszereket alkotni, a színtiszta realizmus gyakorlati megvalósulási formája tízezrek, vagy akár milliók életét követelheti.

Az Európai Unió gyakorlati példaként áll, de a szabadpiaci elméletek, szabadkereskedelmi övezetek, valamint a korridor elmélete is mutatják, hogy az ilyen nemzetközi kereskedelemfejlesztésben keverednek az idealista és realista elemek. A gazdaság élénkülésének jólétnövelő szerepe mellett megjelenik a leszakadó régiókkal való szolidaritás, amely nem pusztán érték, de érdek is: egy kihívásokkal küzdő társas közösségi szinten lassabban lehet haladni. A fejlettek elemi érdeke az integrációs folyamat elindulása, s nem pusztán azért, mert ez egy idő után maga után vonja a segélyezés szükséges mértékének csökkentését, vagy azért, mert így újabb fizetőképes piacokra

tesznek szert, ahol értékesíthetik a saját termelésű áruikat, de azért is, mert a globális piacon már egyetlen közös piacként jelennek meg, és a gyengébb felek fejlesztése növeli a régió együttes versenyképességét.

A piac maga is érték, amely egyfelől tanítja szereplőit, másfelől ha jól szervezett keretek közt működik, közvetíti azokat a kulturális értékeket, amelyek a nyugati világ állampolgárainak mindennapjait jellemzi. (Standardok, kereskedelmi szabályok, költségvetési fegyelem, fenntartható fejlődés – mind gazdasági, mind környezeti értelemben –, nemzetközi kereskedelmi elveken keresztül.) (<https://www.aldeparty.eu>)

A 21. század társadalomszervező erejének, amely irányítja a nemzetközi kapcsolatokat mind kereskedelmi, mind politikai értelemben, feltehetően az idealizmus és a realizmus szintézise ad majd elméleti keretet, csakúgy, mint a szabadpiac-elméleteknek, a szabadkereskedelmi egyezmények elméletének, vagy a korridorok elméletének. Egy ideális egyveleg, amely éppúgy szervezi a társadalmat értékek, mint érdekek mentén, képes lehet arra, hogy visszaszorítsa a világban máig jelen lévő színtiszta realista elemeket, amelyek jelen világunk pusztítása mellett a jövőben az emberiség pusztá létét is kockára teszik.

A szabadpiac-elméletek, valamint a kereskedelmi megállapodások különböző formái lehetővé teszik a kooperációt, és jól szabályozott keretek közt működő kompetitív viszonyokat teremtenek. Térnyerésük a világban egyszerre hozhat jólétnövekedést és vérontás nélküli befolyásszerzési lehetőséget a különböző régiókban, ezen keresztül pedig a reményt, hogy az emberiség végül talán valahol a fukuyamai és huntingtoni világ közt képes lesz megállni félúton.

IRODALOM

- BÉKÉS Gábor (1998): Optimális valutaövezetek, gazdasági integráltság és hasonlóság: az Európai Unió példája, *Közgazdasági Szemle*, XLV. évf., 1998. július–augusztus, 709–737.
- BÉKÉSI László (2004): *A politika földrajza*, Aula Kiadó, Budapest
- BÉKÉSI László (2010): Cycles of Hungarian national identity and economy on rail in: *Megatrend Review – The international review of applied economics*, Vol. 7 (1) 2010 – UDK 33. – ISSN 1820-4670.
- BORRMAN, Axel; KOOPMANN, Georg (1994): Regionalisation and regionalism in world trade, *Intereconomics*, ISSN 0020-5346, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, Vol. 29, Iss. 4, 163–170, <http://dx.doi.org/10.1007/BF02926434>
- BRZEZINSKI, Zbigniew (1993): *A World out of Control*, in *Current books*, Spring

- DE, Prabir; IYENGAR, Kavita (2014): *Developing Trade Corridors in South Asia*, Asian Development Bank; Published in 2014. Printed in India. ISBN 978-92-9254-510-9 (Print), 978-92-9254-511-6 (PDF) Publication Stock No. BKK146474-2.
- FORMAINI, Robert L. (2004): *The Theory of Free International Trade in Economic Insights* (Vol. 9, No. 2), Public Affairs Dept., Federal Reserve Bank of Dallas, P. O. Box 655906, Dallas, Texas 75265–6906.
- FUKUYAMA, Francis (1989): *A történelem vége és az utolsó ember*, magyar fordítás: Európa Könyvkiadó, Budapest, 2014. <http://www.europakiado.hu/konyv/737352/a-tortenelem-vege-es-az-utolso-ember/>
- GOLDING, William (1954): *A legyek ura*, Budapest, 2015, ISBN: 9630799935
- Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland vom 23. Mai 1949. <http://www.documentarchiv.de/brd/1949/grundgesetz.html>
- GUILLAUME Gaulier, SÉBASTIEN Jean, Deniz ÜNAL-KESENCI (2004): *Regionalism and the Regionalisation of International Trade*, CEPII, Working Paper No 2004-16.
- GUPTA, Satya Dev (2009): *Comparative Advantage and Competitive Advantage: An Economics Perspective and a Synthesis*. St. Thomas University, Fredericton, N. B., Canada
- HOBBS, Thomas (1651): *Leviatán*, Magyar Helikon, 1970.
- HUNTINGTON, Samuel P. (1996): *Civilizációk összecsapása és a világtrend átalakulása*, a könyv online elérhető változata: <http://muvelodestortenet.weebly.com/uploads/3/1/6/3/3163669/samuel-p-huntington-a-civilizaciok-osszecsapasa.pdf>
- JOHNSON, Harry G. (1954): *Optimum Tariffs and Retaliation*, *Review of Economic Studies*, 21(2), 142–153.
- KEHOE, Timothy J. (2006/2010): *Federal Reserve Bank of Minneapolis Research Department Staff Report 378 May 2010 (First version: September 2006) Trade, Growth, and Convergence in a Dynamic Heckscher-Ohlin Model**. Claustre Bajona Ryerson University
- KORNAI János (1993): *Transzformációs visszaesés. Egy általános jelenség vizsgálata a magyar fejlődés példáján*. *Közgazdasági Szemle*, 7–8. sz., 569–599.
- KÖVES András (2003): *A KGST-kereskedelemtől az EU-csatlakozásig*, *Közgazdasági Szemle*, L. évf., 2003. július–augusztus, 635–653.
- LENGYEL György–SZÁNTÓ Zoltán (2005): *A gazdasági élet szociológiája*, Aula Kiadó, Budapest
- MARRESE, M.–VANOUS J. (1983): *Soviet Subsidization of Trade with Eastern Europe*. Institute of International Studies. University of California
- MEHMET, Ozay (1999): *Westernizing the third world: the Eurocentricity of economic development theories*. London: Routledge.
- MILL, John Stuart (1848): *Principles of Political Economy with some of their Applications to Social Philosophy*; idézet innen <http://www.econlib.org/library/Mill/mlP49.html>
- NAGY Frigyes (2006): *Az EU délkeleti bővítésének hatása a magyar mezőgazdaságra* <http://www.balkancenter.hu/pdf/elemzes/nagyf.pdf>

- PATÓ Gáborné Dr. SZŰCS Beáta (2008): Nemzetközi közlekedésföldrajz, Munkaanyag, Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet http://www.kepzesevolucioja.hu/dmdocuments/4ap/17_0118_tartalomlem_005_munkaanyag_100228.pdf
- PROBÁLD F.–SZABÓ P. (2005): Európa térszerkezetének modelljei. In: Dövényi Z.–Schweitzer F. (szerk.): A földrajz dimenziói. MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest, 159–170.
- SCHUMPETER, J. A. (1954): *History of Economic Analysis*, New York: Oxford University Press
- STALEY, Charles E. (1973): A note on Adam Smith's version of the vent for surplus model. *History of Political Economy*, 5 (2), 438–448.
- TRENIN, Dmitri (2014): The Ukraine Crisis and the Resumption of Great-Power Rivalry (July 2014)
- VERNE, Jules (1888): Kétévi vakáció, Budapest, 2016 ISBN: 9789633491379
- WEIR, Charles H., ENG, C. L. S. P., KLASSEN, June P. (1986): The Corridor Concept – Theory and Application. In: *International Right Way of Association*, 22–29.
- ZISSIMOS, Ben (2002): *Why Are Trade Agreements Regional? A Theory based on Noncooperative Networks*; University of Birmingham
- ZONGOR Attila Árpád (2008): Az Európai Unió kulturális politikája elméletben és gyakorlatban; doktori értekezés http://phd.lib.uni-corvinus.hu/329/1/zongor_attila.pdf
- Internetes források
- <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:xy0023&from=HU>
- http://www.menszt.hu/tudnivalok_az_egyesult_nemzetek_szervezeterol/az_egyesult_nemzetek_alapokmánya/az_egyesult_nemzetek_alapokmánya
- https://europa.eu/european-union/about-eu/symbols/motto_hu
- http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/library/statistics/erasmus-plus-facts-figures_en.pdf
- <http://piackutatas.blogspot.hu/2013/12/erasmus-program-kiutazo-magyar.html>
- <https://www.aldeparty.eu/news/watch-again-alde-party-congress-opening-ceremony-speeches>
- ZBIGNIEW Brzezinski: A Nagy Sakktábla – Amerika vezető szerepe és ennek stratégiai követelményei (The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostategic Imperatives) (1997) Idézet fordítása innen: <http://vilaghelyzete.blogspot.hu/2015/02/brzezinski-mar-1997-ben-megtervezte.html>

*Free market theories, free trade agreements and the roles of the
Pan-European corridor V*

The study analyses free market theories and free trade agreements. The goal of the study is to prove that the theory of corridors adjusts well with the theories of free markets, but it makes a step further: it deals with the cultural influences of those

institutions which were established to organize international trade. Next to political, social and trade processes, which are dictated by the West, one can observe a certain search for regional economic cooperation and idealistic theories of international ties in Europe. As opposed to these initiatives stands the Russian vision, which would reorganize the Eastern European and Eurasian region by military force. The region of the once tampon-states thus again plays an important role both for the East and the West – though the visions of the two worlds are fairly different. The question is: which one will prevail?

Key words: corridor, free-trade zone, market, trade, globalization, Europe, integration

*Teorije slobodnog tržišta, sporazumi o slobodnoj trgovini i uloge
Evropskog koridora V*

Rad analizira teorije slobodnih tržišta i sporazume o slobodnoj trgovini. Cilj rada je da dokaže da se teorija koridora prilagođava teorijama slobodnih tržišta, ali i pravi korak dalje: bavi se i sa kulturološkim uticajima institucija koja su se uspostavila zarad organizacije međunarodne trgovine. Preko političkih, društvenih i trgovinskih procesa diktiranih od strane Zapada možemo uočiti traženje regionalnih ekonomskih saradnji i postojanje idealističke teorije međunarodnih veza u Evropi. Nasuprot tome stoji sadašnja ruska težnja, koja bi sa vojnom silom reorganizovala istočnoevropsku i Evroazijsku regiju. Regije bivših tampon-država nekadašnjeg bipolarnog sveta zbog toga i danas igraju ključnu ulogu kako za Istok, tako i za Zapad, mada težnje dveju sveta se razlikuju. Pitanje je koja će težnja da prevladava.

Ključne reči: koridor, slobodnotrgovinska zona, tržište, trgovina, globalizacija, Evropa, integracija

Beérkezés időpontja: 2017. április 3.

Elfogadás időpontja: 2017. szeptember 11.